

1) Rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku. V případě rozhodování o náhradě nákladů řízení je třeba přihlížet ke všem okolnostem věci, které mohou mít vliv na stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení, jež účastník vynaložil k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Úkolem obecného soudu proto není pouze mechanicky rozhodnout o náhradě podle výsledku sporu, nýbrž vážít, zda tu neexistují další rozhodující okolnosti mající podstatný vliv na přiznání či nepřiznání náhrady účelně vynaložených nákladů.

2) Podle ust. § 150 o.s.ř. soud může výjimečně, jsou-li pro to důvody hodné zvláštního zřetele, náhradu nákladů zcela nebo z části nepřiznat. Úvaha soudu o tom, zda se jedná o výjimečný případ a zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele, musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci. Musí také své rozhodnutí řádně a přesvědčivě odůvodnit. V postupu, který není odpovídajícím způsobem vysvětlen, lze spatřovat jisté prvky libovůle a nahodilosti

3) Součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat: „...vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu, patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů“ (srov. Freeman, M. D. A.: *Lloyd's Introduction to Jurisprudence*, 7th ed., London, Sweet&Maxwell, 2001, str. 1378-1379 nebo Hart, H. L. A.: *Pojem práva*, Praha, Prostor, 2004, str. 162). Tento požadavek vyplývající z postulátu fair procesu lze vztáhnout na jakékoliv rozhodování, jímž jsou dotčena subjektivní práva a povinnosti účastníků řízení.

4) Ústavní soud dovodil povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 o.s.ř., pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Pokud existuje povinnost soudu vytvořit takový procesní prostor, tím spíše existuje též povinnost obecného soudu se s tvrzeními účastníka řízení stran použití moderačního práva v rozhodnutí vypořádat bez ohledu na to, zda soud moderační oprávnění využije, či naopak - navzdory tvrzení účastníka o existenci okolností k aplikaci § 150 o.s.ř. - obecný soud k použití moderační nepřistoupí.

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR [II. ÚS 814/08 ze dne 21. května 2008]

Z odůvodnění:

I.

Včas a co do ostatních náležitostí řádně podanou ústavní stížností napadl stěžovatel v záhlaví označené usnesení obecného soudu, kterým byla potvrzena usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 14. 2. 2006, č. j. 29 Cm 127/2005-41, a usnesení téhož soudu ze dne 1. 11. 2006, č. j. 26 Cm 136/2005-66, a bylo rozhodnuto o náhradě nákladů odvolacího řízení tak, že stěžovateli společně s dalšími dvěma účastníky byla uložena povinnost zaplatit obchodní společnosti DEZA, a. s., každý 4.298,30 Kč.

Vrchní soud v Olomouci rozhodl napadeným usnesením o odvoláních RNDr. M. S. a V. R. proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 14. 2. 2006, č. j. 29 Cm 127/2005-41, a o odvolání stěžovatele proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 1. 11. 2006, č. j. 26 Cm 136/2005-66, a to poté, co řízení o odvoláních spojil ke společnému řízení.

Usneseními soudu prvního stupně byly ve věci samé zamítnuty žaloby na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady společnosti DEZA, a. s., konané dne 25. 7. 2005, a současně bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení, k níž byli zavázáni v obou případech žalobci. V případě usnesení ze dne 1. 11. 2006, č. j. 26 Cm 136/2005-66, které se týkalo návrhu stěžovatele, byl stěžovatel zavázán zaplatit společnosti DEZA, a. s., na náhradě nákladů řízení 16.607,64 Kč.

Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že napadeným usnesením bylo porušeno jeho ústavně zaručené základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"). Porušení tohoto základního práva stěžovatel spatřuje ve skutečnosti, že Vrchní soud v Olomouci se v řízení o odvolání vůbec nezabýval námitkou stěžovatele stran náhrady nákladů řízení. Stěžovatel totiž v doplnění odvolání uvedl, že s ohledem na své majetkové poměry má za to, že existují důvody pro rozhodnutí podle § 150 o. s. ř., tj. pro moderační přiznané výše náhrady nákladů řízení. Kromě toho měl stěžovatel za to, že cestovní náklady žalované strany nebyly účelně vynaloženy, a tudíž neměly být přiznány (při stejně dlouhé době jízdy vlakem by totiž jízdné dokonce i v první třídě činilo za všechny cesty podle stěžovatele maximálně 600 Kč, nikoliv částku uplatněnou právním zástupcem žalované společnosti).

Vrchní soud však na tuto odvolací námitku nikterak nereagoval a rovněž sám zavázal stěžovatele k zaplacení náhrady nákladů odvolacího řízení. Přitom v odůvodnění ani neuvedl, podle jakého ustanovení určil odměnu za právní zastoupení, a podle stěžovatele proto nelze přezkoumat, zda je právní názor soudu správný.

Stěžovatel se domnívá, že soudy jsou povinny vypořádat se v rozhodnutí se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci tvrdí.

Tato povinnost podle stěžovatele vyplývá rovněž z ustálené judikatury Ústavního soudu, který ji dovazuje z práva na fair proces. Pokud jde o rozhodování o náhradě nákladů řízení, Ústavní soud k ní také judikoval, že je integrální součástí soudního řízení, a proto i na tuto část rozhodování dopadají postulaty spravedlivého procesu.

Na základě těchto tvrzení stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadené usnesení Vrchního soudu v Olomouci zrušil.

Ústavní soud zaslal výzvu k vyjádření účastníku řízení a vedlejším účastníkům řízení. Vrchní soud v Olomouci však v určené lhůtě na zasloupanou výzvu nereagoval.

Z vedlejších účastníků reagovala na výzvu Ústavního soudu k vyjádření pouze obchodní společnost DEZA, a. s. Ta ve svém vyjádření uvedla, že tvrzení stěžovatele nemají ústavní rozměr a nejsou způsobilá přezkumu Ústavním soudem. Vedlejší účastník pak poukázal na nesprávně označený petit, resp. vedlejší účastník upozornil na to, že stěžovatel vznáší argumenty pouze proti výroku o nákladech řízení, přičemž ve vlastním petitu navrhuje zrušení usnesení Vrchního soudu jako celku. Pro tuto "vadu" stížnosti vedlejší účastník navrhl její odmítnutí jako neurčité, případně neopodstatněné. Pro případ, že by tak Ústavní soud neučinil, vedlejší účastník uvedl, že jak Krajský soud v Ostravě, tak Vrchní soud v Olomouci rozhodly o náhradě nákladů

řízení v souladu s platnými ustanoveními občanského soudního řádu tomu, kdo měl plný úspěch ve věci. Vedlejší účastník se domnívá, že otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi pouze v případě, kdy by úvahy soudů vybočily z pravidel upravujících toto řízení, například v důsledku libovůle. V tomto případě se však podle vedlejšího účastníka o libovůli nejedná, neboť soud rozhodl zcela v souladu s § 142 o. s. ř. Podle vedlejšího účastníka lze připustit, že stěžovatel není subjektem zaměřeným na podnikatelskou činnost, je dobrovolným spolkem chránícím zájmy menšinových akcionářů. To ho však nezabývá odpovědností za své jednání. Pokud stěžovatel inicioval žalobu, měl a mohl předvídat neúspěch a musel si být vědom nebezpečí, že bude povinen hradit náklady řízení, které vynaložil žalovaný.

S ohledem na to vedlejší účastník navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, eventuálně v celém rozsahu zamítnout.

Ústavní soud si dále k posouzení ústavní stížnosti vyžádal spisy Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 29 Cm 127/2005 a 26 Cm 136/2005.

Ze spisu sp. zn. 26 Cm 136/2005 Ústavní soud zjistil, že stěžovatel napadl usnesení soudu prvního stupně odvoláním podaným dne 7. 12. 2006. Rozhodnutí soudu prvního stupně napadl v celém rozsahu, přičemž uvedl, že důvody odvolání doplní v nejkratší možné době.

Z referátu soudce ze dne 11. 12. 2006 (č. 1. 72) vyplývá pokyn kanceláři, aby vyčkala avizovaného doplnění odvolání. Dne 22. 1. 2007 bylo Krajskému soudu v Ostravě doručeno doplnění odvolání, v němž stěžovatel zopakoval rozsah odvolání a uvedl důvody, resp. odvolací námitky, včetně námitek, že jsou zde okolnosti odůvodňující aplikaci § 150 o. s. ř. a moderaci náhrady nákladů řízení a námitek, již zpochybňoval účelnost vynaložených nákladů. K odvolání je připojeno čestné prohlášení stěžovatele o tom, že tento subjekt nedisponuje žádnými finančními prostředky, nedisponuje bankovním účtem a nemá ani žádný jiný zpeněžitelný majetek. Dne 15. 2. 2007 bylo odvolání spolu s předkládací zprávou doručeno Vrchnímu soudu v Olomouci (č.l. 78).

Z odůvodnění napadeného usnesení Vrchního soudu v Olomouci vyplývá, že odvolací soud dospěl k závěru o správnosti usnesení soudu prvního stupně, a proto obě napadená usnesení potvrdil, a to včetně výroků o náhradě nákladů řízení (str. 9 usnesení). Z obsahu odůvodnění však nevyplývá, že by se odvolací soud před přijetím tohoto závěru explicitně zabýval námitkou stěžovatele stran moderace a její neaplikování zdůvodnil, a rovněž chybí jakékoliv úvahy soud stran správnosti vypočtené výše náhrady pro případ, že by neshledal důvody moderace. Naopak sám Vrchní soud v Olomouci k moderaci nepřistoupil, pokud jde o náklady odvolacího

řízení, a rovněž stěžovatele zavázal k jejich zaplacení ve prospěch společnosti DEZA, a. s.

II.

Ústavní soud po provedeném řízení a poté, co si vyžádal podle ust. § 44 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, souhlasy účastníků řízení (v případě Vrchního soudu v Olomouci byl souhlas udělen konkludentně, neboť tento účastník řízení byl ve výzvě k vyjádření poučen, že v případě, že se nevyjádří, bude Ústavní soud považovat jeho postup za souhlas) s upuštěním od ústního jednání, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud se ve své dosavadní judikatuře zabýval rozhodováním obecných soudů o náhradě nákladů řízení a jeho reflexi z hlediska zachování práva na spravedlivý proces opakovaně, přičemž pro rozhodování o nákladech řízení formuloval určité ústavněprávní limity.

Ústavní soud především vyslovil názor, že rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku (srov. mimo jiné nález ve věci sp. zn. I. ÚS 653/03, in Ústavní soud ČR: Sbírná nálezů a usnesení, sv. č. 33, č. 69, str. 189). V případě rozhodování o náhradě nákladů řízení je třeba přihlížet ke všem okolnostem věci, které mohou mít vliv na stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení, jež účastník vynaložil k účelnému uplatňování nebo bránění práva.

Úkolem obecného soudu proto není pouze mechanicky rozhodnout o náhradě podle výsledku sporu, nýbrž vážít, zda tu neexistují další rozhodující okolnosti mající podstatný vliv na přiznání či nepřiznání náhrady účelně vynaložených nákladů. V rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 727/2000 (in Ústavní soud ČR: Sbírka nálezů a usnesení, sv. č. 22, č. 75, str. 145) pak Ústavní soud uvedl, že podle ust. § 150 o. s. ř. soud může výjimečně, jsou-li pro to důvody hodné zvláštního zřetele, náhradu nákladů zcela nebo zčásti nepřiznat. Úvaha soudu o tom, zda se jedná o výjimečný případ a zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele, musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci. Musí také své rozhodnutí řádně a přesvědčivě odůvodnit. V postupu, který není odpovídajícím způsobem vysvětlen, lze spatřovat jisté prvky libovůle a nahodilosti

Ústavní soud se již také ve své judikatuře vyslovil, že součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat: "...vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy

a námitkami účinně participovat na soudním procesu, patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů (srov. Freeman, M. D. A.: Lloyd's Introduction to Jurisprudence, 7th ed., London, Sweet&Maxwell, 2001, str. 1378-1379 nebo Hart, H. L. A.: Pojem práva, Praha, Prostor, 2004, str. 162)" (srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 269/05, in Ústavní soud ČR: Sbírka nálezů a usnesení, sv. č. 37, č. 129, str. 629).

V nálezu sp. zn. II. ÚS 828/06 (dosud nepublikován ve Sbírce nálezů a usnesení, dostupný v el. databázi rozhodnutí na <http://nalus.usoud.cz>) pak Ústavní soud uvedl, že tento požadavek vyplývající z postulátu fair procesu lze vztáhnout na jakékoliv rozhodování, jímž jsou dotčena subjektivní práva a povinnosti účastníků řízení. Tento požadavek je proto třeba uplatnit též na rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které - jak již uvedeno výše - je integrální součástí soudního řízení jako celku. V tomto nálezu pak Ústavní soud dovodil povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 o. s. ř., pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit.

Pokud existuje povinnost soudu vytvořit takový procesní prostor,

tím spíše existuje též povinnost obecného soudu se s tvrzeními účastníka řízení stran použití moderačního práva v rozhodnutí vypořádat bez ohledu na to, zda soud moderační oprávnění využije, či naopak - navzdory tvrzení účastníka o existenci okolnosti k aplikaci § 150 o. s. ř. - obecný soud k použití moderační nepřistoupí.

V daném případě byla námitka použití § 150 o. s. ř. součástí odvolacích námitek stěžovatele, které vznesl v doplnění odvolání. Podle § 205 odst. 4 o. s. ř. přitom platí, že odvolací důvody lze měnit i po uplynutí lhůty k podání odvolání, tj. kdykoliv v průběhu odvolacího řízení. Ze shora uvedeného vyplývá, že bylo povinností odvolacího soudu se s touto námitkou, resp. návrhem stěžovatele vypořádat, a to nejen ve vztahu k napadenému výroku soudu prvního stupně, ale i s ohledem na vlastní rozhodování o náhradě nákladů odvolacího řízení. I pokud by vrchní soud tvrzení stěžovatele neakceptoval, měl povinnost se vypořádat s námitkou zpochybňující výši náhrady, a to na základě zpochybnění účelnosti prostředků vynaložených na nákladech řízení (výše cestovného vzniklá v důsledku používání luxusního vozu s vysokou spotřebou).

Pokud v daném případě odvolací soud takto nepostupoval, porušil stěžovatelovo základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto přikročil ke kasaci napadeného usnesení,

a to v celém jeho rozsahu, byť důvody zrušení spočívají pouze v části rozhodování o náhradě nákladů řízení, a to pouze pokud jde o stěžovatele, nikoliv další účastníky odvolacího řízení. Tento postup Ústavního soudu byl nevyhnutelný vzhledem ke konstrukci výroků napadeného usnesení, kdy výrokem I. byla potvrzena obě posuzovaná usnesení soudu prvního stupně, a to v celém jejich rozsahu (tj. včetně výroků o náhradě nákladů řízení). Přirozeně však platí, že důvody kasace se vztahují pouze na postavení stěžovatele, nikoliv na další účastníky řízení před odvolacím soudem.

Ústavní soud pak považuje za nutné zdůraznit, že vzhledem k okolnostem sporu a situaci stěžovatele, který je sdružením minoritních akcionářů, by měl odvolací soud velmi pečlivě vážít, zda zde skutečně nejsou dány okolnosti ospravedlňující použití moderačního principu dle § 150 o. s. ř.

Ústavní soud z výše uvedených důvodů pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyhověl a napadené usnesení Vrchního soudu v Olomouci zrušil.

zdroj: <http://nalus.usoud.cz>

Připravila: Mgr. Barbora Frantová